

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ 2023**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.α.

1. Λ
2. Λ
3. Σ

A1.β.

- α. 1
- β. 3

B1.

α. Οριστέα έννοια=> Πόλις ή πολιτική κοινωνία

Σ' αυτή την ενότητα ο Αριστοτέλης επιχειρεί να δώσει τον πρώτο ορισμό της έννοιας πόλις στα Πολιτικά. Η πόλις, λοιπόν, είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ή πασῶν κυριωτάτη»), που εμπεριέχει όλες τις άλλες («πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»), και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων»). Είναι δε «ή κοινωνία ή πολιτική». Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genus proximum) της έννοιας «πόλις» και την ειδοποιό διαφορά της (specifica differentia).

Συγκεκριμένα, το προσεχές της γένος, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινὰ οὔσαν»), ενώ η ειδοποιός διαφορά της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που διαφοροποιεί την έννοια του γένους από τις όμοιές της έννοιες, ώστε να προκύψει η οριστέα, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει. Ειδικότερα, το αγαθό στο οποίο αποβλέπει, που είναι η ευδαιμονία των πολιτών, είναι το ανώτερο από όλα τα αγαθά των άλλων κοινωνιών και μ' αυτό η «πόλις» επιδιώκει το συμφέρον του συνόλου των πολιτών. Αντίθετα, οι άλλες μορφές κοινωνίας επιδιώκουν επιμέρους αγαθά για το συμφέρον των μελών τους.

Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον χαρακτηρισμό πολιτική κοινωνία, δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία η οποία έχει αυτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Αφορά, λοιπόν, η πόλη τη γνωστή για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο πόλη-κράτος, όπως επικράτησε να αποδίδεται σήμερα ο όρος.

β. Έννοια προσεχούς γένους => κοινωνίαν τινα

Ο όρος κοινωνία προέρχεται από τη λέξη κοινωνός και είναι ομόρριζος με το ρήμα κοινωνῶ που στα αρχαία ελληνικά σημαίνει μοιράζομαι ή κάνω κάτι μαζί με άλλους. Έτσι, με τον όρο κοινωνία νοείται μια ομάδα ανθρώπων που συνυπάρχουν και συνεργάζονται αποβλέποντας –η καθεμιά ξεχωριστά– στην επίτευξη ενός κοινού για τα μέλη της σκοπού, ενός επιμέρους συμφέροντος (ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν). Αυτοί, για παράδειγμα, που πολεμούν μαζί επιδιώκουν τον πλούτο, τη νίκη ή την κατάκτηση μιας πόλης, οι ναυτικοί έχουν στόχο την απόκτηση χρημάτων, και κάτι ανάλογο συμβαίνει σε όσους ανήκουν σε μια φυλή ή σε ένα δήμο. Οι επιμέρους αυτές κοινωνίες αποτελούν, για τον Αριστοτέλη, μόρια της πολιτικής κοινωνίας, εμπεριέχονται δηλαδή σε αυτή (ή πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας

περιέχουσα τὰς ἄλλας), και τις τοποθετεί σε υποδεέστερη από αυτή θέση, αφού η πολιτική κοινωνία δεν στοχεύει στο ειδικό κατά περίπτωση συμφέρον, στο συμφέρον της στιγμής, ή στο συμφέρον μιας ομάδας ανθρώπων, αλλά σ' ένα ανώτερο αγαθό (κυριωτάτου πάντων), δηλαδή στην ευδαιμονία του συνόλου των πολιτών, που αφορά ἅπαντα τὸν βίον. Ο Αριστοτέλης στα Ηθικά Νικομάχεια είχε χαρακτηρίσει το υπέρτατο αυτό αγαθό με την έκφραση τὸ ἀκρότατον πάντων τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν.

γ. Το ανώτερο αγαθό στο οποίο στοχεύει η πόλις: η ευδαιμονία.

Η ειδοποιός διαφορά =>καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη και πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας

Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις άλλες μορφές συμβίωσης και στην πόλη είναι ποιοτική (κυριωτάτη), ποσοτική (περιέχουσα) και ανώτερου σκοπού, καθώς ο υπέρτατος σκοπός της πόλης υπερβαίνει τους επιμέρους σκοπούς των μορίων (=υποσυνόλων) της πολιτικής κοινωνίας. Με τη φράση «κυριωτάτου πάντων» ο Αριστοτέλης εννοεί το υπέρτατο αγαθό στο οποίο αποβλέπει η πόλις, δηλαδή την ευδαιμονία του συνόλου των πολιτών. Η ανωτερότητα αυτού του αγαθού αποδεικνύει και την ανωτερότητα της ίδιας της πόλης έναντι των άλλων κοινωνιών. Με άλλα λόγια, εφόσον η πόλη είναι η «κυριωτάτη» όλων των κοινωνιών, το αγαθό στο οποίο στοχεύει είναι το «κυριωτάτον» όλων των άλλων αγαθών.

Ἦδη στην εισαγωγή των Ηθικών Νικομαχείων είδαμε τις ερμηνείες που έδωσαν στον όρο εὐδαιμονία διάφοροι φιλόσοφοι, όπως και την ερμηνεία του Αριστοτέλη. Αρχικά, λοιπόν, η λέξη «εὐδαιμονία» (< εὖ + δαίμων) σήμαινε την εὖνοια του θείου, κάτι που δίνεται δηλαδή στον άνθρωπο από τον θεό. Αργότερα, για το περιεχόμενο της ίδιας λέξης μίλησε ο Ηράκλειτος και ο Δημόκριτος. Σύμφωνα με αυτούς, η κατάκτηση της ευδαιμονίας εξαρτάται από τον ίδιο τον άνθρωπο και τις ενέργειές του. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η ευδαιμονία δεν είναι κατάσταση, αλλά διαρκής ενέργεια της ψυχής με τους κανόνες της τέλει αρετής.

Μελετώντας, λοιπόν, όλες τις παραπάνω απόψεις παρατηρούμε ότι ο όρος «εὐδαιμονία» αφορά τον ηθικό βίο του ανθρώπου. Για τον Αριστοτέλη, όμως, ο όρος αυτός έχει από τη μια ηθικό περιεχόμενο και αφορά τον άνθρωπο ως άτομο και από την άλλη είναι και ο προσρισμός της πόλης, που αφορά τον άνθρωπο ως πολίτη. Ο άνθρωπος δηλαδή θα κατακτήσει με τις ηθικές ενέργειές του τόσο την ατομική ευδαιμονία όσο και την ευδαιμονία μέσα στο πλαίσιο της πόλης συνυπάρχοντας αρμονικά με τους άλλους πολίτες και ενεργώντας ως πολίτης. Υπό την έννοια αυτή, οι πράξεις του είναι πολιτικές πράξεις, καθώς ενεργεί ως μέλος της πολιτικής κοινωνίας, και έχουν πολιτικές συνέπειες, εφόσον οδηγούν στην ευδαιμονία του πολιτικού συνόλου. Η άποψη αυτή διατυπώνεται ξεκάθαρα από τον ίδιο τον Αριστοτέλη στο έβδομο βιβλίο των Πολιτικών του, όπου αναφέρει ότι η ευδαιμονία του κάθε ανθρώπου ξεχωριστά συναρτάται με την ευδαιμονία της πόλης. Έτσι, επιβεβαιώνεται η άποψη ότι η ηθική φιλοσοφία είναι μέρος της πολιτικής φιλοσοφίας.

Επίσης, στο κείμενο εντοπίζονται ορισμένες φράσεις που αποδεικνύουν ότι ο Αριστοτέλης εξετάζει τελεολογικά την έννοια πόλις καθώς και τις άλλες μορφές κοινωνικής συνύπαρξης. Εξετάζει δηλαδή τα παραπάνω σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο υπάρχουν και τον οποίο προσπαθούν να επιτύχουν. Σύμφωνα με την τελεολογική αντίληψη του φιλόσοφου, καθετί έχει δημιουργηθεί, για να επιτελέσει έναν

συγκεκριμένο σκοπό (τέλος) και να φτάσει στην τελείωση, την ολοκλήρωσή του. Έτσι και η πολιτική κοινωνία, όπως και κάθε κοινωνική ομάδα, συστάθηκε και υπάρχει για να επιτύχει έναν σκοπό. Ο σκοπός μάλιστα της πολιτικής κοινωνίας είναι ο ανώτερος, η ευδαιμονία όλων των πολιτών της. Συνδέει στο σημείο αυτό ο Αριστοτέλης τον άνθρωπο-πολίτη (πάντες) με την πόλη, δηλαδή την επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού όλων των ανθρώπων με την επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού της πόλης. Συγκεκριμένα, σ' αυτό το κείμενο το «τελικό αίτιο» υποδηλώνεται με τις εξής φράσεις:

«πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν ... καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν» και «πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται», δηλαδή όλες οι κοινωνίες έχουν συσταθεί για την επίτευξη ενός σκοπού, του αγαθού,

«τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες», δηλαδή όλοι κάνουν τα πάντα για έναν σκοπό, το αγαθό,

«μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη», δηλαδή η «πόλις» που είναι ανώτερη μορφή κοινωνίας στοχεύει στο ανώτερο αγαθό, δηλαδή την ευδαιμονία.

B2. Σε αμφοτέρα τα κείμενα αναφέρονται συγκεκριμένες ιδιότητες σχετικά με τον φανταστικό «Υπεράνθρωπο».

Ειδικότερα, ο Αριστοτέλης, προκειμένου να αποδείξει τη μεγάλη αξία της συνεισφοράς του πλήθους έναντι της συνεισφοράς των ολίγων και αρίστων, χρησιμοποιεί ως τεκμήριο τον «Υπεράνθρωπο» με τα πολλά χέρια και πόδια (*πολλῶν γὰρ ὄντων ἕκαστον μόριον ἔχειν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως, καὶ γίνεσθαι συνελθόντων, ὥσπερ ἓνα ἄνθρωπον τὸ πλῆθος, πολὺποδα καὶ πολὺχειρα καὶ πολλὰς ἔχοντ' αἰσθήσεις, οὕτω καὶ περὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν διάνοια*): η παρομοίωση αντλείται από τον χώρο της μυθολογίας, όπου συναντάμε τα τερατόμορφα πλάσματα με τα πολλά χέρια και πόδια. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Ερινύες, οι Εκατόγχειρες κτλ. Κατ' αναλογία λοιπόν με αυτά τα πλάσματα, και το πλήθος μοιάζει με έναν άνθρωπο με πολλά χέρια και πόδια, με πολλαπλάσια επομένως δύναμη και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα.

Ο Ιάμβλιχος αναφέρεται σε έναν «Υπεράνθρωπο», δίνοντας όμως, έμφαση στις υπερφυσικές σωματικές του ιδιότητες, όπως το να είναι άφθαρτος και ανεπηρέαστος από ασθένειες και άλλα παθήματα (*θα είναι άτρωτος... σωματικές δυνάμεις*). Ωστόσο, αναφέρεται και στις υπερφυσικές ιδιότητες της ψυχής του (*υπερφυσικές ψυχικές δυνάμεις*). Σημειωτέον ότι ο Αριστοτέλης, αντιθέτως, προσδίδει έμφαση στο ήθος-αρετή και στη διάνοια του «Υπερανθρώπου». Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τον Ιάμβλιχο, απαραίτητη προϋπόθεση για να επιβιώσει ο συγκεκριμένος άνθρωπος είναι να συμπεριφέρεται με βάση τη δικαιοσύνη (*θα κατόρθωνε να επιπλεύσει...πρόαγει*). Σε αντίθετη περίπτωση θα συμπαρατάσσονταν οι υπόλοιποι εναντίον του , θα επικρατούσαν εις βάρος του για το λόγο ότι θα είχαν χρηστή διοίκηση και αριθμητική πλειονότητα (*Γιατί όλοι οι άλλοι...υπεροχή... απέναντί του*) . Συνεπώς, αξιοποιώντας είτε την ιδιαίτερη ικανότητα τους είτε την ισχύ τους θα τον οδηγούσαν σε ήττα (*θα υπερτερούσαν...νικητές*).

Επομένως, παρά τις σχετικές τους διαφορές στα χαρακτηριστικά του «Υπερανθρώπου», αμφοτέροι οι συγγραφείς συγκλίνουν στο ότι το πλήθος υπερτερεί της μονάδας, όσο ισχυρή και αν είναι αυτή.

B3.

Οπτική: *ὀρώμεν*

Σύσταση: *συνεστηκυῖαν*

Λάθος: *ἀλήθειαν*

Δοχείο: *ἐνδέχεται*

Ποδήλατο: *πολύποδα*

B4.

1β (σελ. 127)

2β (σελ. 133)

3α (σελ. 139)

4α (σελ. 139)

5α (σελ. 164)